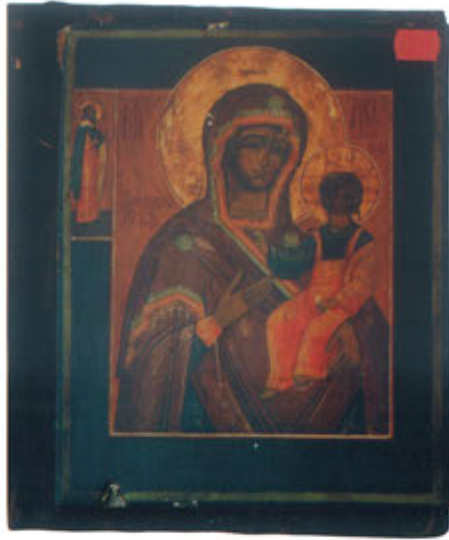

Na zdjęciach:
Ikony zatrzymane przez celników na przejściach
granicznych i przekazane Muzeum w Białymstoku

Urzędy celne - wojewódzcy

Wspólne zadania

W roku 1996 organy celne przekazały nieodpłatnie różnym muzeom państwowym 884 ikony, 203 monety i 162 inne przedmioty stanowiące dobro kultury w rozumieniu ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach.

Przedmioty o charakterze zabytkowym lub muzealnym otrzymały m.in.: Muzeum Okręgowe w Białymstoku, Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej, Muzeum Zamek Górków w Szamotułach, Muzeum Narodowe w Warszawie, Muzeum w Cieszynie, Muzeum Narodowe Ziemi Przemyskiej w Przemyślu itd.

Przekazane dobra kultury stały się własnością państwa w wyniku prawomocnych rozstrzygnięć administracyjnych i karnych skarbowych wydanych przez właściwe organy celne. Postępowania karne skarbowe, czy administracyjne wszczynane są przez urzędy celne w związku z naruszeniem przez różne podmioty obowiązków celnych, określonych ustawą z dnia 28 grudnia 1989 r. - prawo celne.

Te naruszenia obowiązków celnych polegają przeważnie na niezgłoszeniu przewożonych przez granicę celną dóbr kultury lub ich ukrywaniu w różnych skrytkach publicznych środków przewozowych i nieprzyznaniu się do przedmiotów w wypadku ich wykrycia przez funkcjonariuszy celnych w toku kontroli celnej. Powyższe działania osób przekraczających granicę państwową zmierzają do wywozu dóbr kultury z naruszeniem obowiązku uzyskania pozwolenia konserwatora zabytków.

Można zadać więc pytanie: dlaczego dobra kultury nie są zgłaszane do odprawy celnej w przywozie? Odpowiedź jest prosta. Polska ma być tylko krajem tranzytowym. Krajem docelowym mają być państwa Europy Zachodniej, gdzie sprzedaż przedmiotów muzealnych można dokonać na korzystniejszych warunkach. Za uzyskane ze sprzedaży dóbr kultury środki płatnicze nabywane są artykuły konsumpcyjne, zbywane z kolei z zyskiem w krajach o niestabilnym systemie gospodarczym. Tam też można znów nabyć relatywnie tanie przedmioty o charakterze zabytkowym i ponownie próbować przemytu.

Nie wszystkie takie próby kończą się pomyślnie. Coraz częściej polscy celnicy ujawniają przemyt dóbr kultury. Wykorzystując doświadczenie zawodowe, przyczyniają się do zatrzymywania przemyconych przedmiotów, a w konsekwencji do wzbogacania zbiorów naszych jednostek muzealnych.

Przekazywanie muzeom zatrzymanych dóbr kultury odbywa się na zasadach ściśle określonych prawem (wg stanu obowiązującego w dniu 20 stycznia br.) Zgodnie z §10 ust. 1, 2, 3 i 8 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 8 marca 1967 r. w sprawie zbywania niektórych ruchomości stanowiących własność państwa lub podlegających sprzedaży przez organy administracji państwowej na podstawie przepisów szczególnych przedmioty o charakterze zabytkowym lub muzealnym oraz materiały biblioteczne przekazuje się nieodpłatnie muzeom lub innym odpowiednim jednostkom państwowym. Z treści rozporządzenia wynika więc, że „obdarowanym” może być jedynie państwowa jednostka muzealna, a ponadto, że organ celny nie może dokonać sprzedaży dóbr kultury, które stały się własnością państwa.

Oczywistym jest, że funkcjonariusze celni nie dysponują dostateczną wiedzą, niezależnie od braku upoważnienia do jednoznacznego określenia czy zatrzymana rzecz ma charakter zabytkowy, czy jest tylko przedmiotem dawnej wytwórczości.

Przepisy powołanego rozporządzenia Rady Ministrów przenoszą na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek orzekania o zabytkowym lub muzealnym charakterze przedmiotów. Upoważniają też ich do wskazywania organom celnym jednostki państwowej, której te przedmioty mają być przekazane.

Jeśli zatrzymane dobro kultury jest przedmiotem wartościowym, a więc wykonane z metali, czy kamieni szlachetnych, to nieodpłatnie ich przekazywanie wymaga zgody Ministra Finansów.

Wydawać się może, że jasno brzmiące przepisy nie mogą stwarzać problemów z ich stosowaniem. Bywa jednak różnie.

Powołane wyżej rozporządzenie Rady Ministrów określa prawa i obowiązki różnych organów państwowych. Z jednej strony przepisy wymuszają określone czynności na organach celnych (organy likwidacyjne i jednocześnie reprezentanci właściciela przedmiotu - Skarbu Państwa), z drugiej zaś wymagają od wojewódzkich konserwatorów zabytków właściwego i zgodnego z prawem postępowania. Oba wymienione organy podporządkowane są temu samemu prawu i powinny działać w granicach upoważnienia.

W większości przypadków współpraca urzędów celnych z wojewódzkiemi konserwatorami zabytków jest właściwa. Bywają jednak sytuacje, w których pisemne rozstrzygnięcia organów Służby Ochrony Zabytków wydawane są z naruszeniem prawa lub w oparciu o niewłaściwe podstawy prawne.

Jeden z dyrektorów urzędów celnych, chcąc przekazać muzeum dobra kultury będące własnością państwa na podstawie prawomocnego orzeczenia karnego skarbowego, zwrócił się do właściwego miejscowo wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wydanie orzeczenia rozstrzygającego o charakterze przedmiotów (czy mają charakter muzealny czy zabytkowy). Obowiązek wydania takiego orzeczenia przez wojewódzkiego konserwatora zabytków nakłada § 10 ust. 2 powołanego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów.

Rozstrzygając w sprawie, wojewódzki konserwator zabytków wydał decyzję (?!), w której określił opiniowane przedmioty jako „obiekty o wartościach historycznych i artystycznych” i „zalecił” urzędowi celnemu ich przekazanie jednemu z muzeów.

Pomijając już nieprecyzyjność określeń użytych w decyzji, należy podkreślić, że została ona wydana w oparciu o art. 33 i 34 ust. 2 ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z dnia 15 lutego 1962 r. Z treści przepisów powołanych w sentencji decyzji wynika, że organ ją wydający pozbawił Skarb Państwa prawa własności rzeczy, które to prawo wynika z wcześniejszego, prawomocnego orzeczenia karnego skarbowego. Pozbawienie prawa własności na podstawie przepisów powołanych w decyzji byłoby prawnie możliwe, gdyby stwierdzono uprzednio nie należytą dbałość organu celnego o zachowanie omawianych zabytków. Wydanie jednakże takiej decyzji wymaga uprzedniej zgody Ministra Kultury i Sztuki. Oczywistym jest, że dyrektor urzędu celnego skorzystał z prawa odwołania się od omawianej „decyzji” do Generalnego Konserwatora Zabytków, bowiem na jej podstawie nie mógł wykonać obowiązków organu likwidacyjnego.

Tak więc z pozoru prosta sprawa stała się przedmiotem sporu, a muzeum oczekujące na przekazanie przedmiotów nie może cieszyć się z ich posiadania. ▶

konserwatorzy

Podobnym przykładem niefrasobliwego działania innego wojewódzkiego konserwatora zabytków jest próba przeniesienia na organ celny kosztów wykonania „kart ewidencyjnych zabytków ruchomych”. Dokonując czynności związanych z wydaniem orzeczenia o zabytkowym charakterze przedmiotów, wojewódzki konserwator zabytków zlecił wykonanie tych kart ewidencyjnych pracownikowi dokumentacji zabytków. Dlaczego zlecający usługę (we własnym imieniu i na własny rachunek) wskazał organ celny jako płatnika - trudno dociec. Również trudnym do zrozumienia jest ewidencjonowanie zabytków przed objęciem ich w posiadanie.

Przy takich nieprawidłowościach właściwym jest dążenie organów celnych do zmiany zasad współpracy z niektórymi organami Służby Ochrony Zabytków. Korzystając z pomocy tej Służby organy celne oczekiwałyby: • orzekania o zabytkowym lub muzealnym charakterze przedmiotów na podstawie §10 ust. 2 wymienionego wyżej rozporządzenia Rady Ministrów • zapewnienia w wydawanych orzeczeniach zgodności z wymogami przepisu i to zarówno co do ich formy, jak i treści.

Do czasu ujednoczenia praktyki stosowanej przez wojewódzkich konserwatorów zabytków możliwe jest akcentowanie pośrednictwa Biura Ochrony Dóbr Kultury i Muzeów Państwowej Służby Ochrony Zabytków w Warszawie w procesie nieodpłatnego przekazywania muzeom przedmiotów o charakterze zabytkowym lub muzealnym, stanowiących własność państwa i będących w dyspozycji organów celnych. Pozytywnie oceniane przez organy celne działania biura nie wynikają z umocowania prawnego, a ponadto cała procedura wydłuża czas i wpływa na koszty postępowania. Celowym wydaje się więc zalegalizowanie stosownej praktyki (poprzez zainicjowanie zmian przepisów rozporządzenia Rady Ministrów) lub też pozostawienie prawa rozstrzygnięcia w tego rodzaju sprawach wojewódzkiemu konserwatorom zabytków. Udoskonalenie współpracy z organami celnymi pozwoli tym ostatnim na bardziej skuteczną walkę z przemytem dóbr kultury, co w konsekwencji wpłynie na możliwość wymiernego wzbogacenia zbiorów muzealnych.

Innym problemem nurtującym organy celne jest zbywanie przedmiotów dawnej wytwórczości, nie uznanych przez wojewódzkich konserwatorów zabytków za dobra kultury. Przedmioty te organy celne muszą sprzedawać na zasadach określonych ustawą o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Nie dysponując warunkami do prowadzenia takiej sprzedaży, urzędy celne otwarte są na inicjatywę i propozycję podmiotów (w tym gospodarczych) mogące im pomóc w tym zakresie.

Wspominając o tym na łamach czasopisma „Cenne, bezcenne, utracone” liczę na odzew osób zawodowo zajmujących się działalnością handlową w zakresie przedmiotów dawnej wytwórczości. **Stanisław Adamski** ■

Zasady wywozu

Zasady i tryb postępowania w sprawach dotyczących wywozu za granicę na stałe dóbr kultury lub przedmiotów o takim charakterze

Zgodnie z przepisem art. 41 ust. 1 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach (Dz. U. Nr 10, poz. 48, z 1983 r. Nr 38, poz. 173 z 1989 r. Nr 35, poz. 192 oraz z 1990 r. Nr 34, poz. 198 i Nr 56, poz. 322) - wywóz dóbr kultury za granicę jest zakazany. Jedyne dyspozycja ust. 2 ww. przepisu dopuszcza w wyjątkowych przypadkach, po stwierdzeniu, że brak danego przedmiotu nie spowoduje uszczerbku dla dorobku kultury narodowej, iż Minister Kultury i Sztuki po zasięgnięciu opinii organów, o których mowa w art. 10 ust. 1, może zezwolić na jego wywóz za granicę na stałe. Organem opiniodawczym w tych sprawach jest Komisja do Spraw Wywozu Dóbr Kultury za granicę na stałe, działająca przy Ministrze Kultury i Sztuki. Ponadto informuje się potencjalnych wnioskodawców w sprawach związanych z zamiarem wywozu przez nich za granicę na stałe dóbr kultury, iż w tym zakresie wskazane wyżej ustawowe zapisy mają swoje uzasadnienie w faktycznym zniszczeniu oraz rozproszeniu wielu dóbr kultury składających się na dziedzictwo i rozwój kulturalny w wyniku działań i grabieży wojennych, bez względu na rodzaj i pochodzenie dobra kultury. W tym stanie rzeczy, mając na uwadze powyższe ustalenie zgody na wywóz za granicę na stałe dóbr kultury lub przedmiotów o takim charakterze:

1. W przypadku zamiaru wywozu za granicę dobra kultury lub przedmiotu o takim charakterze - wnioskodawca winien wystąpić do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków właściwego ze względu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy lub miejsce przechowywania przedmiotów.

2. Wobec stwierdzenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, że zgłoszone przedmioty są dobrami kultury, o których mowa w art. 42, ust. 1 pkt. 1 powyższej ustawy lub też są przedmiotami powstałymi przed dniem 9 maja 1945 roku (z wyłączeniem dzieł twórców żyjących, chociażby powstałych przed tą datą) WKZ zgodnie z art. 61 (4 kpa) powinien taki wniosek przekazać według właściwości do rozpatrzenia Generalnemu Konserwatorowi Zabytków działającemu w tych sprawach w imieniu Ministra Kultury i Sztuki.

3. Wniosek przesyłany do organu, o którym mowa w pkt. 2, powinien składać się z:

- podania wnioskodawcy (ze znaczkami skarbowymi naklejonymi na podaniu),
- opisu przedmiotu(ów) sporządzonego w wyniku bezpośrednich oględzin przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (lub upoważnione przez WKZ muzeum),
- dwóch identycznych odbitek fotograficznych formatu pocztówkowego dla każdego ze zgłoszonych przedmiotów.

W przypadku przedmiotów o charakterze zabytków techniki mają zastosowanie wymogi określone w pkt. 6 niniejszej informacji oraz w odniesieniu do instrumentów muzycznych wymogi wskazane w pkt. 7.

4. W zależności od przyjętego rozstrzygnięcia, stosownie do wskazań określonych we wstępie do niniejszej informacji Generalny Konserwator Zabytków udzieli zezwolenia na stały wywóz zgłoszonych dóbr kultury za granicę lub też odmówi wydania takiego zezwolenia.